

ANGELOVICS HELGA

Vitéz avatások a két világháború között 1921–1938**Bevezetés**

A Vitézi Rend a Horthy-kori Magyarország egyik emblemikus szervezete volt, tagjának lenni, illetve az ezzel járó vitézi címet viselni társadalmi és politikai státuszszimbólumnak számított. Az általa képviselt eszmeiség teljesen idomult az egész korszakot jellemző ún. „keresztény-nemzeti gondolathoz”, alapításának motivációi pedig visszatükrözik az első világháború utáni korszak jellemét.

Nem céloma Vitézi Rend teljes, mindenre kiterjedő történetének megírása, hanem a két világháború közötti ünnepélyes, központi vitéz avatásokat szeretném bemutatni a dolgozat szabta terjedelmi kereteken belül. Vizsgálatom e korszakra történő korlátozását az a tény is indokolja, hogy 1938 után már nem került sor ünnepélyes, központi vitéz avatásra. Az ezt követő avatások regionálisan és kisebb csoportokban vagy egyénileg történtek.

A Vitézi Rendről több áttekintő-ismertető és szakmai jellegű mű¹ született, amelyek érintőlegesen foglalkoztak a vitéz avatásokkal is. Az ünnepségek menetéről, a résztvevőkről illetve a felavatandó vitézekről részletesebb leírásokat, információkat a korabeli vitézi kiadványok, visszaemlékezések és a Magyar Távirati Iroda tudósításai nyújtanak.²

Munkám során figyelmemet arra összpontosítottam, hogy az ünnepélyes vitézavatások kialakult protokollját bemutassam, rámutatva az ettől való kisebb eltérésekre, illetve ezek lehetséges okaira. E tényező figyelembevételével dolgozatom első részében röviden bemutatom a Vitézi Rendet, majd ismertetem Horthy Miklós kormányzói jogkörét is, ami a tárgyalt téma szempontjából meghatározó jelentőségű. Ezt követően térek rá a vitézavatásokra. Foglalkozom a vitézavatások kellékeivel, a vitézi jelvénnel majd egy-egy jellegzetes, kulcsfontosságú avatási ceremónia kiemelésével mutatom be az 1921 és 1938 közötti vitézavatásokat.

A Vitézi Rend megalakulása

A Vitézi Rend gondolatának megszületését a rend hivatalos kiadványai³ 1919 nyarára, Szegedre teszik, ahol már felmerült egy olyan (félkatonai) szervezet felállításának igénye, amelynek tagjai lennének a világháborúban részt vett, elsősorban földműves származású katonaviselt egyének, illetve azok, akik a magyarság érdekében kiemelkedő cselekedeteket hajtottak végre. A Vitézi Rend alapgondolatának egyik lényeges eleme – a világháborúban kitűnt katonák földadományal történő megjutalmazása – azonban már a háború alatt felvetődött.

A Vitézi Rend jogalapját az augusztus 10-én kelt 6650/1920. M. E. számú rendelet teremtette meg, amely a vitézi telkek alapításáról intézkedett, és amelyet az 1920. évi XXXVI. tc. 77. §-ában a

¹ A témát tárgyaló fontosabb szakirodalom: TÁTRAI 1997; TÁTRAI 2000; FEKETE 2011; KÖTELESSÉGEI 2013.

² MNL OL, K 428 a, MTI Napi tudósítások; MNL OL, K 428 f, MTI Iroda lapszemléi; MNL OL, K 428 i, MTI Bizalmas értesítései; *Vitézi Közlöny*; *Vitézek és Gazdák Lapja*; *Vitézek Lapja*; SZÉCSY 1931.

³ SZÉCSY 1931; HELLEBRONTH 1941. A Vitézek Albuma. 1939.

törvényhozás változtatás nélkül elfogadott.⁴ A telkeket a kormányzó adományozta azokból az ingatlanokból, amelyeket jogi személyek vagy magánszemélyek erre a célra felajánlottak. A felajánlókat egyrészt motiválhatta, hogy ezáltal Horthy kedvében járhattak, illetve hazafias érzelmeiket is kinyilváníthatták. Másrészt a kezdeti, nagyarányú felajánlások háttérében az ún. vagyonszármazékos vonatkozó törvénytervezet állhatott, minthogy a kormány kilátásba helyezte, hogy a felajánlásokat figyelembe veszik majd a vonatkozó törvény végrehajtásánál. Azonban erre nem került sor, és ennek következtében 1921 őszétől a felajánlások száma és mértéke is csökkent.⁵ Emellett saját földbirtok vitézi telekké történő minősítésére is volt lehetőség, és a rendi vagyonból is vásároltak telkeket. A vitézi telkek alapításának további forrásait jelentették az 1920. évi XXXVI. tc.-ben foglalt földreform, az 1936. évi XXVII. tc.-ben foglaltak és egyéb rendelkezések (pl. a zsidó birtokok államosítása).⁶

A vitézi telek a kötött földbirtok egy fajtája volt, mert sem elidegeníteni, sem megterhelni nem lehetett, az öröklést pedig időről időre különböző rendeletekkel szabályozták.⁷ Az 1920. december 18-án megjelent Budapesti Közlöny részletesen ismertette a vitézi telekre való jelentkezés feltételeit. Ennek értelmében a Vitézi Székhez benyújtott folyamodványban a kérvényezőnek igazolnia kellett magyar állampolgárságát, feddhetetlen és büntetlen előéletét, személyes és családi adatait, a forradalmak alatti magatartását, katonai szolgálatát, haditetteit, kitüntetésait valamint rokkantság esetén annak súlyosságát is. További megfelelő papírokkal kellett bizonyítani képzettségét, iskoláit, nyelvismeretét, vagyoni helyzetét, saját, szülei és – ha van – felesége szellemi és testi alkalmasságát. A telek elnyerésének egyik legfontosabb alapfeltétele a megfelelő katonai kitüntetés⁸ birtoklása volt. A hősi halált halt katonák árvája (vagy azok gyámja) is folyamodhatott vitézi telekért, ha atyja megfelelt a követelményeknek. Fontos kritérium volt továbbá, hogy a folyamodóknak magyar hangzású névre kellett változtatniuk idegen vagy idegen hangzású családnévüket, amitől csak „magyar történelmi vonatkozású” neveknél lehetett eltekinteni.⁹ Egyes esetekben „megelégedtek” azzal, ha a nem magyar hangzású név mellé magyar hangzású nevet is felvett az illető, (pl. Keresztes-Fischer Ferenc későbbi miniszter neve is erre utal) sőt nemesi vagy „főrangú” név esetén a kérelmet elbíráló Vitézi Szék eltekintett a névváltoztatástól.¹⁰

⁴ Az alaprendelet szövegét lásd: SZÉCSY 1931, 64–69.

⁵ KEREPESZKI 2013, 32.

⁶ 1920. évi XXXVI. törvénycikk a földbirtok helyesebb megoszlását szabályozó rendelkezésekről. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=7451>, és az 1936. évi XXVII. törvénycikk a telepítésről és más földbirtokpolitikai intézkedésekről. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8018>. [Utolsó letöltés: 2013. október 20.] illetve az egyéb rendeletekre lásd: KEREPESZKI 2013, 36-8.

⁷ Mint ismeretes, a vitézi telek a családon belül csak egy várományosra szállhatott tovább, a kivételt ez alól Horthy Miklós fiai jelentették. Ők ugyanis nem apai jogon lettek a rend tagjai, hanem Horthy István (1922), a kormányzó bátyja, id. Horthy István lovassági tábornok, míg ifj. Horthy Miklós (1924), a kormányzónak a másik testvére, az első világháborúban hősi halált halt és 1921-ben vitézzé nyilvánított vitéz nagybányai Horthy Szabolcs pusztakakati „vitézesített” birtokrészének örököse révén. MNL OL, K 428 a, 1921. aug. 21.

⁸ VRKK 1934, 28–34.; A Vitézek Albuma. 1939, 17–18. Az Országos Vitézi Szék kivételes esetekben eltekintett az első világháborús kitüntetések meglétéről, ha az illető felvétele politikai szempontból fontos volt a rendnek.

⁹ FEKETE 2001, 28.

¹⁰ A Shvoy testvérek (Kálmán és István) esetéhez lásd: FEKETE 2001, 81.

A telkekkel kapcsolatos vagyoni jogi eljárás és a vitézzé avatással kapcsolatos teendők irányítására létrehozták az Országos Vitézi Széket, aminek tagjai az államfőn és a Miniszterelnökségen kívül az érintett tárcák (honvédelmi, belügyi, földművelésügyi és igazságügyi) egy-egy képviselője, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója, valamint a kormányzó által kinevezett nyolc magas rangú katonatiszt, a későbbi törzskapitányok lettek.¹¹ A szervezet végrehajtó szerve az Országos Vitézi Szék Főszéktartóság volt.

Fontos hangsúlyozni, hogy a Vitézi Rend alapításáról nem született semmilyen jogszabály. Az Országos Vitézi Szék belső döntése volt, hogy a felavatott vitézek közösségét 1920 őszétől Vitézi Rendnek nevezték. A Vitézi Rend a Miniszterelnökség hatáskörébe tartozott, főkapitánya a kormányzó volt, aki egyben az Országos Vitézi Szék elnöki pozícióját is betöltötte.

A rend megalapításával egy nemesi jellegű, a kormányzathoz hű társadalmi bázis létrehozása volt a cél. Maga a rendi keret, a vitézi cím, valamint a felavatással és a telekbeiktatással kapcsolatos eljárás a régi lovagrendek hagyományait elevenítette fel, annak hangsúlyozására, hogy a Vitézi Rend mint intézmény a magyar nemzeti hagyományok fenntartására és ápolására törekszik. Első vitézi avatóbeszédében Horthy a következőképpen foglalta össze a rend céljait:

„a Vitézi Rendnek hármas célja van: jutalmazni a vitézséggel párosult honfrierényt, megtartani a nagy idők legjobbjait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását, végül bennünk és utódainkban a magyar fajnak olyan hatalmat biztosítani, amely rettentő erővel sújt le minden felforgató állam- és nemzetellenes törekvésre...”¹²

A szervezet kezdettől összeforrt Horthy nevével, és a kormányzó feltétlen lojalitást várt el tagjaitól. Mindezt azért is fontos hangsúlyozni, mivel a Vitézi Rend két világháború közötti szerepének bemutatása és értékelése mindenkor a Horthy és a nevével fémjelzett korszak megítélésének függvénye volt.

Horthy kormányzói jogköre

Az 1920. évi I. tc. szabályozta a kormányzó jogkörét,¹³ amelynek következtében Horthy több uralkodói jogot nem kapott meg, például a nemességadományozás jogával sem rendelkezett. A nemzetgyűlés szokatlan gyorsasággal, már 1920 nyarán elfogadta az első jogkörbővítő törvénycikket (1920: XVII. tc.). Igaz, régi címekeket, rangokat és kitüntetéseket a kormányzó továbbra sem adományozhatott, de újak alapítására lehetősége nyílt, részben törvényi szabályozás, részben miniszterelnöki rendeletek révén. Ennek köszönhetően alakulhatott meg a Vitézi Rend.

A parlamentben mindennek ellenére rendszeresen felszólaltak mind kormánypárti, mind ellenzéki képviselők is, és kifejtették álláspontjukat a kormányzói jogkör és a Vitézi Rend létrehozásának összeegyeztethetlenségéről. Szeder Ferenc (szociáldemokrata) például 1923 júliusában a következőképpen fejtette ki nézeteit e téma kapcsán:

¹¹ Szécsy 1931, 72.

¹² A Vitézek Albuma 1939, 9.

¹³ Horthy kormányzói jogkörére részletesebb lásd: PÜSKI 2006, 17–40.; OLASZ 2009, 102–137.

„e nemesi intézménynek, illetve a vitézi széknek nincs semmi törvényes jogalapja. Magának az 1920. I. tcikknek a 13. §-a határozottan kimondja azt, amidőn a kormányzó jogkörét szabályozza, hogy a kormányzó nemességet nem adományozhat. Mi más ez pedig, mint nemesség, amikor a vitézi szék útján vitézi jelzöt, »nemzetes uram« és »nemzetes asszonyom« címzéseket adományoznak, különösen ha figyelembe vesszük azt a különleges jogkört, melyet ezek a vitézek betöltenek.”¹⁴

Horthy e törvény kapcsán az emigrációban írt visszaemlékezésében a következőt jegyezte le: „Egyenesen kellemesnek találtam, hogy a nemességadományozás jogát nem kell gyakorolnom.” De hozzátette: „ez a korlátozás különben nem terjedt ki a rendjelek és acímek adományozására.”¹⁵ Ugyanakkor maga a vitézavatás ceremóniája vagy a társadalmi szempontból „újnemesi” státusznak megfelelő vitézi cím használata is ellentmond a kormányzó fenti kijelentésének. Annyiban lehet mégis igaz, hogy ezáltal ő és környezete szabhatta meg a rend arculatát, és nem kellett különböző szabályokhoz alkalmazkodnia.

A vitézi jelvény és az avatási kellékek

Az 1920. december 11-ei Budapesti Közlönyben megjelent rendelet értelmében a felavatott vitézek nevük előtt a „vitéz” jelzöt használhatták, és a „nemzetes úr”, míg feleségeiket a „nemzetes asszony” megszólítás illette meg,¹⁶ amely cím révén számos szociális és gazdasági kedvezményben részesültek. Előnyt jelentett számukra állásjelentkezésnél és az egészségügyi ellátás terén is.

Ugyanezen a napon a Vitézi Szék megbízta Toókos Gyulát, a 6. számú vitézi törzsszék törzskapitányát a vitézavatás szertartásának kidolgozásával. Ő a megelőző korok rendi avatásainak gondos tanulmányozása után összeállította az avatási szertartás menetét. Ezt követően – kisebb eltérésektől eltekintve – a korszak vitézavatásai egységesen zajlottak le.¹⁷ Emellett az ő nevéhez fűződik az eskü szövege, illetve ő tervezte meg a díszpajzsot, a címerkönyvet és a Vitézek Főkapitányának díszkardját is.¹⁸

Ezen a ponton érdemes a vitézi jelvényről és az avatási kellékekről röviden áttekintést adni. A vitézi jelvényt, amely a tagok együvé tartozását is jelképezte, Szilasi József iparművész tervezte. A vitézi jelvény három darabból álló, pajzs alakú jelvény, amelynek szegélye körben kékre van zománcozva. A pajzsforma a haza védelmének jelképe. A jelvény függőleges tengelyén elhelyezett kard a megalkuvást nem ismerő harcost szimbolizálja és a győzelem kivívásának eszköze is egyben. A pajzsra helyezett kiscímer jelképezi a magyar egységet, míg a címer felett lévő magyar Szent Korona a Vitézi Rend jogforrására utal. A Szent Koronát a háttérben lévő stilizált nap sugarai világítják meg, melyek a jelvény jobb oldalán látható búzakalászokkal szimbolizált magyar róna

¹⁴ KEREPESZKI 2013, 74.

¹⁵ HORTHY 2011, 144.

¹⁶ Budapesti Közlöny 1920., 284.1–3.

¹⁷ SZÉCSY 1931, 78.

¹⁸ Annak ellenére, hogy az avatási kellékek tervezését az ő nevéhez köti a Vitézi Rend tizedik évfordulóra megjelent kötet, egyes korabeli források Pethely Gy. László budapesti ipariskolai rajztanárt tüntetik fel, mint tervezőt.

termékenységét jelképezik. Végül a jelvény bal oldalán lévő tölgylombok utalnak a hazát hősiessen védőkre.

A jelvény legyártása után, 1921-ben elkészítették a vitézavatások kellékeit, az eskükönyvet, az eskü-aszalterítőt, az avatási díszpajzsot és az avatási díszkardot.¹⁹ Utóbbit a kor ismert kardgyártója, Pacholek György budapesti kardgyára szállította. A kard hossza 100,5 cm, a penge egyik oldalára az „Első vitézzé ütés” feliratot, egy vitézi jelvényt és a dátumot „1921” gravírozták, míg a másik oldalán a „Nagybányai Horthy Miklós a Vitézek első Főkapitánya” gravírozott szöveg olvasható. A kard keresztvása aranyozott rézlapból készült, végei csigavonalban vannak visszahajtvva. Az avatási kard markolata és hüvelye – amelyet felülről egy zománcozott, illetve a másik oldalt egy gravírozott vitézi jelvény díszít – cápabőr bevonatú. Az avatási díszpajzs egy alul csúcsos, felül két hullámvonalban végződő, fémből készült, ívelt pajzs, amelynek elején nagyméretű, színes vitézi jelvény látható. Az eskükönyv bőrborítójának a közepét ékesíti a vitézi jelvény. Ezt a zöld selyemből készült eskü-aszalterítő négy sarkára is ráhímézték. A terítő közepét az egymást alól keresztező tölgyfalombok és búzakalászok díszítik.²⁰

Vitézavatások

Az 1920-as évek folyamán minden év nyarán megrendezték az ünnepélyes, Horthy jelenlétében zajló vitézavatásokat. (1921-ben és 1922-ben augusztusban, Szent István és az államalapítás ünnepéhez kapcsolódva, a későbbiekben pedig június közepén, Horthy születésnapja körül.) Az 1930. májusi pótavatást követően azonban csak 1934-ben, 1936-ban és 1938-ban voltak ilyen rendezvények. Ezt követően országos, ünnepélyes felavatásokra már nem került sor, a vármegyei vitézi székkapitányok vagy a törzskapitányok saját hatáskörükben avattak új vitézeket.

Meglehetősen egyenetlen képet kapunk, ha az évente felavatottak számát összehasonlítjuk. (Lásd a mellékletben közölt táblázatot.) Míg az első ceremónia idején 205, a második során már 735 vitézt avattak fel, és 1924-ig folyamatosan emelkedett a rendbe kerülők száma, majd némi visszaesés tapasztalható. A legtöbben 1929-ben váltak vitézzé (közel 2500 fő), aminek hátterében az állhat, hogy ezt az ünnepélyt az utolsó ünnepélyes avatásként hirdette meg mind a Vitézi Rend, mind a sajtó. (Ennek okára a későbbiekben még részletesebben kitérek.)

Az első (zártkörű) vitézavatás

A Vitézi Rend külsőségeinek leglátványosabb megnyilvánulásai a vitézavatások voltak, amelyek jól szemléltették a szervezet által képviselt mentalitást.

1921. május 22-én, vasárnap reggel 9 órakor kezdődött a Vitézi Rend vezetőinek avatása a budai királyi várkapolnában. Az avatási ünnepség előtt a kormányzó a Mátyás-teremben kihallgatáson fogadta az első telekadományban részesített 24 Arany Vitézségi Érmes vitézt, akik szintén részt vettek a zártkörű vitézavatáson, jóllehet ekkor még nem lettek felavatva.²¹

¹⁹ FEKETE 2011, 26.

²⁰ FEKETE 2011, 26–27.

²¹ Ünnepélyes felavatásukra 1921. aug. 21-én került sor. MNL OL, K 428 a, 1921. máj. 22. 2.

Az avatást a királyi várpalotában lévő Zsigmond-, vagy más néven Szent Jobb-kápolnában tartották,²² ahol a Szent Jobbot őrizték 1900 és 1944 között. A kormány képviselőjében Belitska Sándor honvédelmi miniszter jelent meg az eseményen.

A kápolnában kétoldalt hat-hat gyalogos testőr állt, tovább emelve az ünnepély fényét. Az ünnepi misét Gyarmathy János, a testőrség lelkésze celebrálta, ami alatt Feilitzsch Cecile bárónő egyházi dalokat énekelt orgonakísérettel. Ezt követően a főszéktartó, Gálócsy Zsigmond három ütet mért a jobb kezében lévő avatási karddal a bal kezében tartott avatási pajzsra, jelezve, hogy az eskütétel szertartása megkezdődött. Ezután elmondta a következő szertartásos üdvözlőt: „Tisztelet adassék az igaz Istennek, akit a mi őseink Hadúrnak neveztek.” Majd nemes Nagy Pál, a vitézek főkapitány-helyettese „Eskühöz!” vezényelt. A kormányzó jobb oldalán egy testőr állt a nemzeti hadsereg zászlajával, a bal oldalon pedig Gyarmathy János táborigazgató lelkész,²³ aki az eskü²⁴ szövegét olvasta fel, melyet törzskapitányok – akik az oltárral szemben sorakoztak fel egy vonalban – esküre emelve kezüket, hangos szóval utána mondtak. Ezt követően a főkapitány helyettese újra vezényelt – „Térdre!” – és átadta az avatási kardot a vitézek főkapitányának, aki a karddal megérintette a térdelő vitézek jobb vállát, e szavak kíséretében: „Hadúr nevében vitézzé ütlek!” Ezután a „Fel!” vezényszóra a törzskapitányok felálltak.

Ezt követően a vitézek főkapitány-helyettese rövid beszéd kíséretében feltűzte vitéz nagybányai Horthy Miklós zubbonyára a vitézi jelvényt, majd a törzskapitányok járultak a kormányzó elé, aki sorban felékesítette mindegyikük mellét a vitézi jelvénnel. Ezalatt egy baritonista orgonakíséret mellett a Magyar Hiszekegyet énekelte.²⁵

A felavatott nyolc törzskapitány a következő volt: báró Nagy Pál gyalogsági tábornok, Sréter István tábornok, nyugalmazott honvédelmi miniszter, Siménfalvy Tihamér nyugállományú vezérkari testületbeli ezredes, Bánó Kálmán alezredes, Lipcsey Márton őrnagy, Toókos Gyula szolgálaton kívüli vezérkari testületbeli őrnagy, Igmándy-Hegyessy Géza testőrőrnagy, Magasházy László őrnagy, első szárnysegéd.²⁶ Az események leírásában ugyan nem szerepel, de valószínűleg ekkor avatta fel a kormányzó Gálócsy Zsigmond főhadnagyot, a vitézi rend főszéktartóját is.

A ceremónia a Magyar Hiszekegy és a Himnusz eléneklésével fejeződött be. Ezt követően a Vitézi Szék tagjai és a 24 telkes vitéz visszament a Mátyás-terembe és aláírta az eskülapot, majd közösen megtekintették a várat. Befejezésként a kormányzó, a Vitézi Szék tagjai és a telkes vitézek közös díszében vettek részt.²⁷ Az új vitézekkel történő közös étkezés a későbbi avatásoknak is részévé vált.

Megemlítendő, hogy a korszak avatásainak leírásaiban legtöbbször a jobb váll avatási karddal történő érintése szerepel, illetve hogy ez előtt az aktus előtt fél térdre ereszkedtek az avatandók. A

²² FEKETE 2011, 28. A kápolna a második világháborúban megsemmisült.

²³ A későbbiekben a vitézek főkapitány helyettese olvasta fel az eskü szövegét.

²⁴ Az eskü szövegét lásd: VRKK 1934, 3.

²⁵ MNL OL, K 428 a, 1921. máj. 22. 2.

²⁶ MNL OL, K 428 a, 1921. máj. 22. 2.

²⁷ FEKETE 2011, 30.

fellelt archív fotókon és a filmhíradók képsorain látható, hogy a korai ünnepélyes avatásokon és a legutolsón valóban a jobb vállat érintette az avatási karddal a kormányzó (1922, 1938), viszont 1928-ban, 1929-ben, 1930-ban, 1934-ben és 1936-ban a bal vállat. Az avatandók egyes avatásokon fél térdre ereszkedtek a kormányzó előtt (pl. 1922, 1930), míg máskor mindkét térdükön térdeltek (pl. 1928, 1934, 1936, 1938) amikor a vitézek főkapitánya megérintette a vállukat a karddal.

Az első ünnepélyes vitézavatás

Az avatandó vitézeknek az avatás előtt két nappal, augusztus 19-én délelőtt 9 órakor kellett jelentkezniük a Főszéktartóságon, hogy az ünnepélyes avatás részleteiről eligazítást kapjanak.²⁸ Később rendszeressé váltak az avatást megelőző napon a főpróbák. Ezt minden évben megtartotta a Vitézi Szék, hogy az ünnepélyes avatáson az ország előkelőségei, a kormányzó, illetve a több ezer főnyi nézősereg előtt minden gördülékenyen menjen. A felavatandók ekkor ismerték meg az ünnepélyes avatás menetét és a tennivalókat.

1921. augusztus 21-én tartották az első ünnepélyes és nyilvános vitézavatást, a budai királyi várpalota várkertjének déli lejtőjén, az üvegház melletti, Hauszmann Alajos által tervezett lépcső alján lévő teraszon. E terasz felett állt Erzsébet királynénak 1898-ban Hauszmann Alajos tervezte „székely háza”, amelyet azonban a királyné ugyanezen évben történt halála miatt sosem láthatott. E ház alá építették fel a vitézi avatásra a kormányzónak és kíséretének, valamint az előkelő közönségnek a díszemlényt. Így a kormányzó és a királyi hercegek feleségei a székely ház erkélyéről tekinthették meg a vitézavatást.²⁹

Az avatandók az üvegház melletti lépcsőzet alján meghúzódó teraszon, egymásnak szembeforduló sorokban álltak. A vitézek négyszögén kívül a meghívott vendégek helyezkedtek el.³⁰ A lépcsőzet két íve közé ékelt kútmedence előtt felállított emelvényen egyházi, katonai és más közéleti előkelőségek foglaltak helyet. Velük szemben, a terasz másik végén pálmáktól szegélyezett oltársátor állt.

Az első ünnepélyes tiszti vitézavatás menete a korabeli kiadványok és a Magyar Távirati Iroda tudósítása szerint a fentiekhez hasonló módon zajlott le. A kormányzó – tengernagyi egyenruhában – és kísérete, illetve József és József Ferenc királyi hercegek 9 órakor foglalták el helyüket a díszemlényen. Mellöttük a katolikus főpapság – Csernoch János bíboros hercegprímással az élen –, a többi keresztény egyházak főpapjai, a nemzetgyűlés egyes tagjai és a törvényhatóságok képviselői sorakoztak.

A kormányzó megérkezése után kezdetét vette a táborigényes mise, ami közben a háttérben felállított zenekar régi magyar egyházi énekeket adott elő. Ezután a keresztény egyházak képviselői³¹ mondtak beszédet, áldó imákat: Zadravec István katolikus táborigényes püspök, Melles Emil görögkeleti esperes, Raffay Sándor evangélikus püspök és Keresztesi Sámuel református esperes. Ezt követően a kormányzó a királyi hercegekkel, miniszterekkel és a Vitézi Szék tagjaival átvonult az avatási emelvényhez,

²⁸ MNL OL, K 428 a, 1921.aug. 16. 7.

²⁹ FEKETE 2011, 31.

³⁰ FEKETE 2011, 88.

³¹ Az 1922. évi avatástól az unitárius esperessel egészültek ki. MNL OL, K 428 a, 1922. aug. 16. 2.

amelyen egy asztal állt, rajta az eskü-aszalterítő, az eskükönyv, a feszület és egy kehely. Az avatás kezdetét harsonaszó jelezte, amely után a kormányzó elmondta első avatóbeszédét, amelynek számos tartalmi eleme jól tükrözi a kormányzó politikai gondolkodását. Beszédét ugyanakkor áthatották az akkoriban jellemző szokásos klisék is, amik az első világháborús vereségből és a trianoni békeszerződés területi elcsatolásaiból adódó friss, feldolgozatlan érzelmekből adódhattak:

„egy sincs közöttetek, akinek hőstette magyar helységnevhez fűződnek. Ez mutatja legjobban, hogy minket nem győztek le soha! A mi diadalmas fegyverünket nem is az ellenség, hanem saját áruló honfitársaink orozva, hátulról ütötték ki kezünkől, aztután meggyilkolták, gúny tárgyává tették győzhetetlen, büszke hadseregünket, nevetségessé a magyar vitézséget” [...] „A Vitézi Rendet a véráztatta televény magyar földbe ültettem: adja Isten, hogy mihamarabb gyökeret verjen benne” [...] „legyen a Vitézi Rend turáni fajunk és hazánk büszkesége, de ha kell, élesen vágó kardja is.”³²

Bár beszédei a későbbiekben visszafogottabbak voltak, állandó, visszatérő elem volt bennük a turanizmus, a kereszténységre és az ősmagyar pogányságra történő utalások (Isten áldásának kérése, az égő oltár, Hadúr), illetve ezek sajátos keveredése, valamint az első világháború felidézése.

Ezek után a kormányzó minden tábornok zubbonyára saját kezűleg tűzte fel a vitézi jelvényt, míg a többi vitéz esetében a területileg illetékes törzskapitány tette meg ugyanezt. Az avatás befejeztével, amíg a kormányzó visszatért az emelvényhez, a zenekar a Szózatot intonálta.

Megemlítendő, hogy a Hadúr mint ősmagyar főistenség neve, először Aranyosrákosi Székely Sándor unitárius pap-költő *A székelyek Erdélyben* című kis eposzában (1823) fordult elő, majd Vörösmarty is átvette a *Zalán futása* című hőskölteményében. Trianon után pedig az irredenta propagandában is fontos szerepet szántak a Hadúrnak, aminek ékes példája az 1921. január 16-án a budapesti Szabadság téren felállított irredenta szobrok közül Nyugat szobra.³³

Margit-szigeti vitézavatások

A Vitézi Rendbe jelentkezett több ezer személy jelentkezési anyagait a törzskapitányok dolgozták fel a vármegyei székkapitányok segítségével. A nagy mennyiségben beérkezett felvételi kérelmeket figyelembe véve minden évben újabb avatásokra került sor. Tekintettel a több ezer főnyi díszes közönségre,³⁴ a felavatandók nagy számára és az ünnepek lélekemelő, a magyar nemzeti öntudatot hangsúlyozó szertartásának erkölcsi hatására, az ünnepélyes avatások helyszínét áthelyezték a Magyar Athletikai Club (MAC) pályájára. A helyszín kiválasztásában bizonyára fontos szempont volt a MAC kialakult társadalmi presztízse is, ami által az itt tartandó ünnepek fényét is emelni kívánták. Érdeemes megemlíteni, hogy a klub 1875-ben gróf Esterházy Miksa

³² Szécsy 1931, 25. 1930 kivételével Horthy minden avatáson mondott beszédet. Lásd: Szécsy 1931 25–33.

³³ Irredenta szoborcsoport történetére lásd: ZEIDLER 2002, 16–31.

³⁴ 1924. jún. 15-ei vitézavatás kapcsán a korabeli források a nézők számát 30 000-re becsülték, amely szám – a helyszín ismeretében is – kissé túlzónak számít. De tény, hogy az avatási ceremóniára minden évben sokan voltak kíváncsiak.

kezdeményezésére alakult, és mindvégig (1946-ig) megmaradt a keresztény (felső) középosztály reprezentatív egyesületének.

Az első Margit-szigeti avatásra 1922. augusztus 15-én (kedd)³⁵ került sor, amelyet további 10 nyilvános ünnepélyes avatás követett itt. Az avatásokon mind a tribün, mind a sportpályát környező terület megtelt a vitézek hozzátartozóival, küldöttségekkel és érdeklődőkkel. Az ország politikai és katonai felső vezetése mellett a társadalom szinte minden rétege képviseltette magát a látványos, középkori hagyományokat idéző ünnepeken.

A korláton belül díszemlényt állítottak fel, amelynek közepén helyezkedett el a kormányzó díszpáholya, ahol rajta kívül a királyi család tagjai, a Vitézi Rend fő funkcionáriusai, az országgyűlés két házának elnökei és a kormány tagjai foglaltak helyet. A kormányzói páholy körül a kormányzó családja és más előkelőségek kaptak helyet.

Az avatási asztalt a szemben lévő emelvényen, a baldachin alatt állították fel. Az avatási emelvénytől jobbra szószéket emeltek. A felavatandó vitézek oszlopai a két emelvény közti térségben álltak, arccal a díszemlény felé. Érdekes, hogy 1928-tól az avatásokon a katonáknak renden és soron kívüli dísz, a polgári személyeknek nemzeti viselet, illetve sötét színű ünneplő ruha volt előírva.³⁶

Az avatási ünnepség kezdetére kitűzött időpontban díszjel tudatta, hogy a kormányzó a Margit-szigeti hídra ért. A sporttelep bejáratánál a törzskapitányok élén a Vitézek Főkapitányának helyettese fogadta őt. A bevonulás alatt a katonazenekar a Himnuszt játszotta, majd harsonaszó jelezte az ünnepély megkezdését.

Az avatás menete a már „hagyományos” rendben zajlott. Ennek megfelelően az eskü után a vitézek soronként léptek az emelvény elé,³⁷ ahol a kormányzó kardja, – minthogy ettől fogva már tiszti és legénységi vitézeket avatott – először a tiszti vitézek vállát érintette. A hadirokkant hősöknek természetesen nem kellett letérdelniük az avatáskor, a hősi halált halt vitézek helyett pedig várományosaik kerültek felavatásra. A korabeli leírások megemlítik, hogy Horthy mindig elbeszélgetett a vak és rokkant hősökkel, érdeklődött, hogy hol szolgáltak és hol sebesültek meg.³⁸

Az 1926. évi ünnepélyes vitézavatásnak – II. Rákóczi Ferenc születésének 250. évfordulóján – volt egy érdekes momentum is, mivel a kormányzónak Kiss Etelka ezen alkalomra átnyújtotta II. Rákóczi Ferencnek, XIV. Lajos francia királytól kapott díszkardját, e mondat kíséretében: „Főméltóságod e karddal kezében Rákóczi fejedelem szellemében vezesse a nemzetet a dicső feltámadás útjára.”³⁹ A következő évi avatástól kezdve azonban újra az eredeti díszkarddal avatta fel Horthy a vitézeket.

³⁵ A Vitézi Rend történetében ez volt az egyetlen olyan ünnepélyes avatás, amelyet nem vasárnap, hanem hétköznapi rendeztek meg. Innentől kezdve az 1930-as (királyi várpalota udvara) és az 1938-as (Székesfehérvár, Romkert) események kivételével, a két világháború között az összes központi avatási ünnepségre itt került sor vasárnaponként.

³⁶ *Vitézi Közlöny*, 1928., 5. 1.

³⁷ 1921-ben az emelvényhez 5 lépcsőfok vezetett, de 1923-ban az avatandó vitézek nagy létszámához igazodva ezt alacsonyabbra építették, illetve 1926-tól az avatási emelvény fölé tetőt is helyeztek.

³⁸ MNL OL, K 428 a, 1924. jún. 15. 2–4.

³⁹ MNL OL, K 428 a, 1926. jún. 20. 3.

Változást jelentett az is, hogy a vitézi jelvényeket a nagy létszámba való tekintettel – az elmúlt évi gyakorlattal ellentétben – nem tűzték fel egyenként a vitézek mellére, hanem kiosztották közöttük.⁴⁰

A margitszigeti avatások pompáját tovább emelte a Ludovika Akadémia díszszázadának, valamint a leventéknek⁴¹ és a cserkészcsapatoknak díszmenetben történő elvonulása a kormányzó és a felavatott vitézek előtt az ünnepség végén. A felvonulás legmeghatóbb pillanatának azonban a rokkant vitézek díszmenete számított.

Az 1927. június 26-ai vitézavatás után a vitézek száma 8499 főre emelkedett, közülük azonban csak 2549-en voltak teljes vitézek.⁴² Minthogy vitézi telek csak a felavatottak 30%-ának jutott, ekkorra már egyértelművé vált, hogy a rend a közeljövőben nem fog tudni a vitézek nagyobb részének földet biztosítani. A vitézek számának folyamatos emelkedéséhez⁴³ az is hozzájárult, hogy az Országos Vitézi Szék 1927 novemberétől engedélyezte, hogy a nem teljes vitézek fiait, ha 17. életévüket betöltötték és megfeleltek a követelményeknek,⁴⁴ várományosként felavathatták.⁴⁵ (Ennek eredményeként 1928-tól – ekkor került sor az 1921 és 1925 között felavatott vitézek várományosainak a felavatására – számarányuk oly jelentős mértékben megnőtt, hogy míg 1921 és 1930 között a 11 320 folyamodó mellett 1090 – az összes avatottak 8,78%-át kitevő – várományost avattak fel, addig 1931-től 1943 februárjáig a 4211 folyamodó mellett már 8000 várományos (65,5%) felavatására került sor.⁴⁶)

Ezen körülményt mérlegelve, az 1929. június 16-ai avatást mind a rend, mind az újságok az utolsóként harangozták be. A nagyszámú érdeklődőre való tekintettel az avatási ünnepségre csak névre szóló belépőjeggyel lehetett bejutni. A belépőket Budapest Vitézi Széke árulta a Váci út 62. szám alatti irodájában.

A kormányzó avatóbeszédében megerősítette és egyben indokolta is az utolsóként tervezett avatás tényét:

„A Vitézi Rend most lezárja a vitézek avatását, mert a szűkre szabott keretek között előbb arra kell gondolnunk, hogy az eddig már felavatott vitézek földhöz jussanak, és hogy azok számára, akik földjüket már megkapták, meg lehessen teremteni a mai nehéz helyzetben a gazdasági megerősödés feltételeit.”⁴⁷

A vitézek főkapitányának beszédét hatalmas lelkesedés, szünni nem akaró éljenzés követte. Többek között a korszak olyan prominens személyiségeit avatták fel ezen alkalommal, mint Halassy Olivér

⁴⁰ MNL OL, K 428 a, 1922. aug. 16. 2.

⁴¹ AVitézi Rend 1924-től aktívan részt vett a leventemozgalomban és a leventék kiképzésében.

⁴² SZÉCSY 1931, 107.

⁴³ Az egyenletes bővülést mutató adatok mellett azonban az önkéntes kilépések illetve kizárások arányát is figyelembe kell venni, ami némiképp árnyalja e számokat. A *Vitézi Közlöny* rendszeresen beszámolt ilyen eseményekről.

⁴⁴ A várományosokra is a fentebb ismertetett követelmények vonatkoztak.

⁴⁵ 1930- as években a vármegyei vitézi székkapitányok hatáskörébe tartozott az avatásuk.

⁴⁶ TÁTRAI 2000.

⁴⁷ SZÉCSY 1931, 33.

későbbi kétszeres olimpiai bajnok vizilabdázó, Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, Miklós Béla későbbi hadseregparancsnok, majd miniszterelnök és Bartha Károly későbbi honvédelmi miniszter.

Érdekességként megemlítenéd, hogy erről az avatásról a bukaresti *Universul* című lap is írt, amelyben a Vitézi Rendet Horthy magánhadseregeként említi, aki földadományokkal kenyeret le annak tagjait. Ennek kapcsán érdemes megjegyezni, hogy a román Vitéz Mihály Rend (*Ordinul Mihai Viteazul*) román kitüntetettjei is földadományban részesültek.⁴⁸

1921–1929 között összesen 9156 legénységi (8254 legénységi, 672 legénységi várományos, 230 hősi halott legénység) és 3159 tiszt állományú (2833 tiszt, 175 tiszt várományos, 151 hősi halott tiszt) vitézt avattak, azaz 12 315 főt.⁴⁹ Többségük révén jelentős, lojális társadalmi bázis állt a fennálló rendszer mögött.

A harmincas évek vitézavatásai

Az 1930-as évek folyamán tartott négy ceremónia során az 1920-as évek második felének tendenciája érvényesült.⁵⁰

1930. május 25-én délben, a hősök emlékünnepén⁵¹ tartották az ún. „pótavatást” Budán, a királyi várpalota Fadrusz János oroszlánszobrairól elnevezett „Oroszlános udvar”-ában. A helyszín kiválasztásában nyilván döntő szempont lehetett a kevesebb résztvevő mellett a Vitézi Rend tízéves jubileuma, illetve, minthogy ezt a ceremóniát gondolták az utolsóként, így egyfajta keretet is adhatott volna a várbeli helyszín az avatásoknak.⁵² A kormányzó ezen az avatáson a rendi protokolltól eltérően nem tartott beszédet.

Ezt követően azonban továbbra is jelentős számú felvételi kérelmet nyújtottak be, ezért 1934-ben és 1936-ban ismét tartottak vitézavatásokat a Margitszigeten.

Az utolsó ünnepélyes vitézavatás

Az 1938-as évet Szent István Jubileumi Évnek nevezték el az államalapító uralkodó halálának 900. évfordulója alkalmából.⁵³ Erre az évre egy tudatosan előkészített, többéves program keretében Székesfehérvár modern középvárossá fejlődött, és történelmi jelentőségének köszönhetően Budapest mellett a centenáris ünnepek legfontosabb helyszínévé vált. Az itt megrendezett számos esemény közül kiemelkedett a májusban tartott vitézavatás, a „kard ünnepe”, a június elsejei Szent János látogatás és Prohászka püspök újratemetése, és végül az augusztus 18-ai ünnepi országgyűlés.

Az emlékévként alkalmából május 22-én, vasárnap a palota romkertjében tartották a nagyszabású, különleges vitézavatást, melynek jelentőségére a következő korabeli visszaemlékezés is rávilágít:

⁴⁸ MNL OL, K 428 a, 1929. jún. 24. 18.

⁴⁹ SZÉCSY 1931, 114.

⁵⁰ Az adatokat részletesen ismerteti: TÁTRAI 2000, 55–56.

⁵¹ Az 1924: XIV. tc értelmében május utolsó vasárnapján (Buda visszavétele) emlékeztek meg az első világháború hősi halottairól.

⁵² Ma a Nemzeti Galéria D épülete. A budai Vár szimbolikus jelentőségéről, illetve a Vitézi Renddel való kapcsolatáról lásd: UJVÁRY 2010, 494–517.

⁵³ MAKAI–HÉRI 2002, 36. Az 1926. jún. 20-ai avatáson már használtak Siemens-féle hangszórót, és ezt közvetítette elsőként a rádió. MNL OL, K 428 a, 1926. jún. 20. 3.

„Ott voltam az ősi városban már szombaton este. Nyüzsgő izgalmat találtam: a szállókban egyetlen szobát sem lehetett kapni, magánszállásról kellett gondoskodni. Az éttermeteket a zsúfolásig lepte el az előkelő katonai közönség. Ahol vacsoráztam, számlálni lehetett a tábournokokat.”⁵⁴

Az avatási ünnepség napjára a város az országos figyelemhez méltó módon pompázott, a vasútállomástól a helyszínre vezető utak mentén mindent „csupa virág és lobogódísz” díszített. Az állomáson magyar és pápai zászlók lobogtak – másnapra várták Pacelli bíboros, pápai legátus (a későbbi XII. Pius pápa) érkezését – a peron falait nemzeti színű drapériák és angyalok hordozta magyar címerek borították.

Horthy Miklós, felesége és két fia, valamint kíséretük a kormányzói különvonattal, a „Turán”-nal érkezett Székesfehérvárra. A vonat háromnegyed 10-kor futott be a feldíszített állomásra, miközben a katonazenekar a Himnuszt játszotta. A kivonult díszszázad élén az 1929-ben avatott vitéz Temessy Milán tábornok, vegyesdandár-parancsnok fogadta a kormányzót.

A polgári előkelőségek között megjelent Hóman Bálint tárca nélküli miniszter, Székesfehérvár országgyűlési képviselője, gróf Széchenyi Viktor megyei főispán, Havranek József alispán és Csitáry G. Emil, a város polgármestere is.

Ezután a III. Viktor Emánuel olasz király 1937-es fogadásakor is használt egy-egy fogatba szállt a kormányzó és Temessy Milán tábornok, illetve a kormányzó felesége és Hóman Bálint.⁵⁵ Amerre elhaladtak, az út két oldalán álló nézők ünnepelték a kormányzót. A Romkertnél felállított tribünök és széksorok pedig megteltek az ország minden részéből idelátogató előkelőségekkel.⁵⁶

A kormányzó érkezésekor – 10 óra előtt 10 perccel – megszólaltak a harsonák, és postagalambokat röpítettek fel a beosztott híradósok. A galambok a lábukon levő gyűrűben Csitáry polgármester hártypapírra írott üzenetét vitték a városok vezetőihez, melyet a posta ünnepi bélyegzővel látott el. Az ünnepség alatt a galambok felbocsátása több részletben, tájegységenként történt. Először a kelet-magyarországiakat, az ünnepség kezdetét jelző harsonajelnél a délieket, az avatás megkezdésekor a dunántúliakat, az eskütételkor pedig az ország minden részéről összegyűjtött fehér postagalambokat eresztettek fel.⁵⁷

A vitézavatás⁵⁸ az előző évekhez hasonló módon zajlott le. A halkán szóló katonazene alatt elsőként Imrédy Béla miniszterelnököt avatta vitézzé a kormányzó, akit további kétezer vitéz követett. A kardsuhogást pedig rendszeres időközökben szárnyak suhanása nyomta el, mivel minden századik vitéz felavatása után, mintegy háromezer galambot röpítettek fel. Láng Jenő, aki, mint várományos állt az avatandók sorában, a következőképpen emlékezett e napra:

⁵⁴ DEMETER 2008.

⁵⁵ A második fogat lovai a hangos éljenzésektől megbokrosodtak, így kicsit később érkeztek meg.

⁵⁶ Az 1938-as avatásra kb. 5000 néző látogatott el. Lásd DEMETER 2008.; MNL OL, K 428 a 1938. máj. 22. 16–18.; *Képes Pesti Hírlap*, 1938. máj. 24. 2–3.

⁵⁷ SZARKA 1939, 37.

⁵⁸ Az 1938-as avatásra lásd: Pattantyús-Ábrahám Emánuel: Vitézavatás a Romkertben. 1938. máj. 22. (archív film). A rendezvényt a rádió is közvetítette.

„Engem édesapám után várományosként 1938-ban Székesfehérváron avattak vitézzé. Az avatandók természetesen katonás rendben járultak az avatáshoz. Külön csoportban álltak a saját jogon avatandó tisztek és altisztek, majd a tiszti várományosok és a legénységi várományosok. Az avatást követően a Romkert oldalában volt a díszmenet, ahol a fontharcosok és a leventék is felvonultak...”⁵⁹

A több mint másfél órán át tartó vitézavatás véget értével „örömmámorban” úszott a város vezetősége, mivel Horthy és a legfőbb méltóságok, előkelőségek legnagyobb meglegedésüknek adtak hangot a szervezést illetően.

Az 1938-as volt az utolsó ünnepélyes központi vitézavatás. Ekkor 218 tisztet és 265 tiszti várományost, továbbá 354 legénységi állománybeli vitézt és 1071 várományost, azaz összesen 1908 főt avattak fel.

Kerék Mihály kortárs szociográfus, a magyar földkérdés egyik legavatottabb ismerője szerint 1938 végéig összesen 4400 vitézi telket (505 tiszti és 3895 legénységi) osztottak ki, meglehetősen nagy arányeltolódásokkal: 72 ezer holdnyi területen, főként 5-10, illetve 10-20 katasztrális hold nagyságban. Kerék adatai szerint a legtöbb vitézi birtokot Fejér, Somogy és Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében hozták létre, míg az ország északi vármegyéiben, – nyilván a területi adottságok miatt – meglehetősen keveset.⁶⁰ Ugyanakkor ha a telekhez jutottak számát összevetjük az addig felavatottakéval (17 060 fő), láthatjuk, hogy 1938-ra a vitézi telekkel rendelkezők számaránya csak 25,8% volt.⁶¹ (Lásd a mellékletben közölt diagramot.) Ez az alacsony arány is nyomatékosítja, hogy a szervezet a kezdeti célkitűzésétől jelentős mértékben elmaradt.

Az ezt követő avatások regionálisan és kisebb csoportokban, vagy egyénileg történtek. Ezeken az avatásokon döntő részben már nem a kormányzó, hanem az ő nevében a Vitézi Rend illetékes törzs- vagy székkapitánya avatta fel a vitézeket. Ilyenkor nem használták az eskükönyvet, az avatási díszkardot és a díszpajzsot sem, de az avatandóknak természetesen le kellett tenniük a vitézi esküt, és alá kellett írniuk az eskülapot is. Az utolsó avatás 1944. október 13-án zajlott le.

Befejezés

Dolgozatomban arra törekedtem, hogy a két világháború közötti ünnepélyes, központi vitézavatások kialakult protokollját bemutassam, rávilágítva az ettől való kisebb eltérésekre és ezek lehetséges okaira.

A feldolgozott források és szakirodalom alapján láthattuk, hogy a Vitézi Rend egyrészt beleilleszthető azon hazafias szervezetek sorába, amelyek az elveszített háború, a sikertelen baloldali forradalmak és a területelcsatolások után alakultak, s lényegében e rendet is a nacionalizmus, a revizionizmus és az antikommunizmus hármas eszmei alapállása jellemezte, de több szempontból is fölé emelkedett más szervezeteknek.⁶² Ez egyrészt a tagsággal járó kiváltságokból (vitézi cím,

⁵⁹ DEMETER 2008.

⁶⁰ KERÉK 1939, 177–179.

⁶¹ TÁTRAI 2000.

⁶² KEREPESZKI 2013, 8.

„újnemesi” társadalmi státusz, földadományozás) másrészt a külsőségekből (vitézavatus), végül pedig az alapító személyéből és motivációiból adódott.

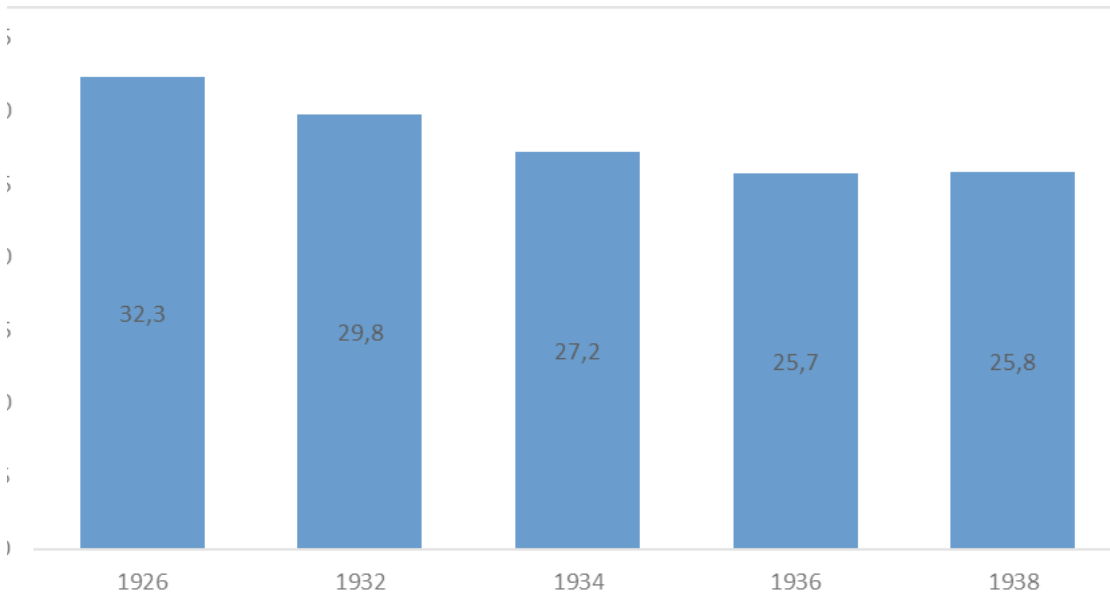
Érdemes megemlíteni, hogy Horthy a reprezentatív vezetői feladatokon kívül szinte egyáltalán nem avatkozott bele a Vitézi Rend ügyeibe, azok intézését kizárólag helyettesére, az ügyvezető és a többi törzskapitányra bízta. A szervezetnek elsősorban szimbolikus vezetője volt, aki, mint láthattuk, látványos középkori (lovagi) hagyományokat idéző külsőségek között avatta fel a vitézeket, egy kialakult, állandónak mondható avatási ceremónia keretében, amitől a vizsgált korszakban (1921–1938) csak néhány kivételes alkalommal tértek el. Itt gondolhatunk például az 1930-as avatásra, amikor a kormányzó nem mondott avatóbeszédet, pedig ez is a ceremónia szerves részét képezte, illetve a helyszínt is több alkalommal áthelyezték, aminek okára szintén kitértem dolgozatomban.

Mínt hogy 1927-re vitézi telek már csak a felavatottak 30%-ának jutott, az 1929-es avatást az utolsóként tervezték. Igaz ezzel nem ért véget az ünneppsorozat, de az 1930-as ún. „pótavatás” után már ritkábbak voltak, és amint többször utaltam rá, 1938 után már központi, ünnepélyes avatásra nem került sor. A Vitézi Rend 1945-ös feloszlásáig az avatások regionálisan és kisebb csoportokban, vagy egyénileg zajlottak.

Melléklet

Időpont	Helyszín	Tiszti vitézek száma	Legénységi vitézek száma	Felavatva összesen
1921. aug. 21.	Bp., Várkert	61	144	205
1922. aug. 15.	Bp., Margitsziget	345	390	735
1923. jún. 17.	Bp., Margitsziget	227	1 027	1 254
1924. jún. 15.	Bp., Margitsziget	330	1 914	2 244
1925. jún. 21.	Bp., Margitsziget	325	1 353	1 678
1926. jún. 20.	Bp., Margitsziget	379	1 137	1 516
1927. jún. 26.	Bp., Margitsziget	290	811	1 101
1928. jún. 17.	Bp., Margitsziget	351	733	1 084
1929. jún. 16.	Bp., Margitsziget	821	1 658	2 479
1930. máj.25.	Bp., Várudvar	183	300	483
1934. jún. 3.	Bp., Margitsziget	n.a.	n.a.	1 783
1936. máj. 24.	Bp., Margitsziget	370	915	1 285
1938. máj. 22.	Székesfehérvár, Romkert	483	1 425	1 908

Ünnepélyes vitézavatások 1921–1938

Vitézi telekkel rendelkező vitézek aránya 1926 és 1938 között

Margitszigeti vitézavatás

Vitézavatás az 1920-as években (Képes Pesti Hírlap)

Vitézavatás a MAC pályáján, 1924. június 3. (Képes Pesti Hírlap)

Az 1934. évi vitézavatás. A díszemelvény első sorában ülnek (balról jobbra): Imrédy Béla pénzügyminiszter, Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter, Gömbös Gyula miniszterelnök, a kormányzó, Hellebronth Antal, a Vitézi Szék h. főkapitánya, Almásy László, a képviselőház elnöke, Lázár Andor igazságügyminiszter, Kárpáthy Kamilló, a honvédség főparancsnoka, Hóman Bálint kultuszminiszter.

Az 1938. évi vitézavatás a székesfehérvári romkertben, 1938. május 22.

Bibliográfia**Levéltári források**

MNL OL, K 428/a. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Sajtólevéltár, Magyar Távirati Iroda, Napi tudósítások

MNL OL, K 428/f. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Sajtólevéltár, Magyar Távirati Iroda, Lapszemle

MNL OL, K 428/i. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Sajtólevéltár, Magyar Távirati Iroda, Bizalmas értesítések

Egykorú irodalom, visszaemlékezés

HELLEBRONTH Kálmán 1941. Vitézi rend története, szervezete és tagjainak névkönyve. Tisza-beői Hellebronth Kálmán. (Összeáll.) k. n. [Budapest].

HORTHY Miklós 2011. Emlékirataim. Sipos Péter. (Jegyz.) Európa, Budapest.

KERÉK Mihály 1939. A magyar földkérdés. MEFHOSz, Budapest.

SZARKA Géza 1939. Székesfehérvár ünnepi éve 1938. Székesfehérvár Város közönsége, Székesfehérvár.

SZÉCSY Imre 1931. „A tízéves Vitézi Rend 1921–1931.”: SZÉCSY Imre – OSZLÁNYI József – OSZLÁNYI Kornél – FARKAS Jenő. (szerk.): Országos Vitézi Szék, Budapest. (Reprint kiad.: Pytheas, Budapest.2006.)

A Vitézek Albuma 1939. k. n. Budapest.

VRKK 1934. A Vitézi Rend Kis Kátéja. 5. kiad. Országos Vitézi Szék, Budapest.

Szakirodalom

DEMETER Zsófia 2008. Szent István városa önmagára eszmélt. Székesfehérvár ünnepi éve 1938-ban. Szabadpart, 37.

FEKETE Ferenc 2011. A Vitézi Rend története. HK Hermanos K., [Szeged]

KEREPESZKI Róbert 2013. A Vitézi Rend, 1920–1945. Attraktor, Máriabesnyő.

MAKAI Ágnes – HÉRI Vera 2002. Kereszt, érem, csillag. Kitüntetések a magyar történelemben. Helikon, Budapest.

OLASZ Lajos 2009. „A kormányzói jogkör. A magyar jobboldali hagyomány, 1900–1948.”: Romsics Ignác. (szerk.): Osiris, Budapest. 102–137.

PÜSKI Levente 2006. A Horthy-rendszer, 1919–1945. Pannonica, Budapest.

- TÁTRAI Szilárd 1997. A Vitézi Rend első évtizedének története. Hadtörténelmi Közlemények, 1. 49–83.
- TÁTRAI Szilárd 2000. „A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig.”: Hadtörténelmi Közlemények, 1. 35–78.
- UJVÁRY Gábor 2010. „A budai királyi palota és a nagypolitika a két világháború között.”: UJVÁRY Gábor: A harmincharmadik nemzedék. Politika, kultúra és történettudomány a „neobarokk társadalmában”. Ráció, Budapest. 494–517.
- ZEIDLER Miklós 2002. A magyar irredenta kultusz a két világháború között. Teleki László Alapítvány, Budapest.

Sajtó

- Budapesti Közlöny (1920)
Képes Pesti Hírlap (1938)
Vitézek és Gazdák Lapja (1924–1934)
Vitézi Közlöny (1922–1940)
Vitézek Lapja (1935–1944)
Pattantyús-Ábrahám Emánuel: Vitézavatás a Romkertben. 1938. május 22. (archív film)

Internetes források

- Magyar Törvénytár. Franklin, Budapest. 1920–1947. www.1000.ev.hu